

SLOVENIJA

Dopisi in časniki naj se pošiljajo na poštni predal 259, Ljubljana
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za vse leto 60 Din,
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din.

Kranj, dne 3. januarja 1936.

53312

U p r a v a: Kranj, Strossmajerjev trg št. 1.
 Poštočekovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifi.
 Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju
 Predstavnik tiskarne France Uhernik, Kranj.

Izprašujmo si vest

(Ob vstopu v novo leto.)

Grmenje topov spremlja prehod starega leta v novo. Tam v daljni zamorski deželi teče kri za Bog ve kake koristi, teče tudi slovenska kri, teče kakor od nekdanj za tujo stvar. To simbolizira naš položaj. Ta položaj je tako resen, da imamo ob vstopu v novo leto več ko dovolj povoda, da se zamislimo, da si izprašamo vest in razmišljamo o svojem bodočem delu.

Bolj kot vse drugo je potrebno, da spoznamo nekatere preproste, a osnovne resnice, ki odločajo o usodi narodov.

Narod v našem položaju nima pravice, da živi, kakor živimo mi. Noben drug narod ne bi živel tako.

Kje je tista globoka resnoba, tista stalna pripravljenost, tista odgovornost za vsako dejanje in vsako javno besedo v časih, kakor so današnji? Kje je tista volja in tisto samozatajevanje, ki sprejema tudi bridko resnico in se odpoveduje hipni koristi zaradi velike skupne stvari?

Kako bi sodili o vojski, ki jo vidimo pred odločilno bitko razkropljeno, njeni vojskovođe pa so brez skupnega načrta?

Pogrešamo voljo, usmeriti vse naše delo in vse naše življenje na velike skupne cilje in s prezirno iti mimo trenutnih koristi, s katerimi nas hočejo odvrniti od njih.

Pogrešamo pripravljenost za zadnje žrtve, ki bi jo moral kazati narod v našem položaju.

Pogrešamo zgledov, ki bi vžigali in bodrili k vstrajanju in delu, pogrešamo moralno silo,

ki bi nas rešila skepse, mrtvila in neplodnega nergaštva.

Na koga čakamo, koga obtožujemo? — Pri sebi začnimo. To je edino prava pot. Ne iščimo napak samo pri drugih. Ne pričakujemo iniciative Bog vedi odkod. Če bodo stali resni ljudje v ozadju, bodo silili majhni ljudje v ospredje. Ne precenjamo pomena zunanega združevanja. Bolj kot za drugo gre za notranjo pripravljenost, za zbiranje moralnih sil, za čut odgovornosti, za spoznavanje resnosti položaja. Kjer je to, pride drugo čez noč.

Slovinci nismo doslej niti ene velike misli, segajoče v osnove našega narodnega življenja in obstoja do konca mislili. Povsod smo obstali na pol poti. Radi poudarjamo svojo narodno samobitnost. Ali kdaj smo imeli poguma izvajati zadnje zaključke iz dejstva, da smo narod? Kdaj smo si bili na jasnem, kaj nam nalaga to dejstvo in katera je funkcija naroda v človeški družbi?

Slovenskemu razumništvu govorimo. Marsikdo si domišlja, da je dober Slovenec in še to in ono povrh. Potipajte ga: sprimek vseh mogočih misli, — izmov in radikalizmov, a nobene močne življenjske črte, nobene celotnosti v gledanju na naše življenje in naš položaj. Zato večno nihanje.

Tistega močnega, zdravega čuvstva pogrešamo, ki spontano in brez razmišljanja odgovarja na vsak pritisk, ki brez teroriziranja in ugibanja zadene edino pravo pot. Koliko malokrvnosti vidimo v tem oziru celo pri mladini!

Janez Kocmur:

Malo popravka

Prispevek k slovenski politični zgodovini.

(Nadaljevanje.)

J. Demetrović je izvajal: „Današnja prva jugoslovanska socialistična konferenca je bila prav za prav zasnovana z eno točko dnevnega reda: le zaradi smotrnosti so se poročila razdelila na troje, pa je moja naloga baviti se s politično strujo, medtem ko je sodrug Etbin Kristan obdelal kulturno stran. Maj nazor je, da more samo paralelno delo na obojen področju prinesiti pričakovane uspehe. — Kaj je jugoslovanstvo? — V našem smislu je jugoslovanstvo nov pojem z novo gospodarsko osnovo. Ono pomeni: ustvariti iz Hrvatov, Srbov, Slovencev in Bolgarov en narod, zediniti ga narodno in kulturno, navdihniti ga z enim političnim ciljem in tako narediti iz njega političen narod, toda ne v smislu državnega pojma, kakor je pred očmi meščanskim strankam. Narediti iz Jugoslovanov en narod, pomeni, dati jim enotno narodno misel v političnem pogledu, jim dati politično osnovo, medtem ko stojimo v gospodarskem oziru že kot socialni demokratje na skupni socialistično-proletarski podlagi.

Da, mi hočemo zedinjenje vseh delov jugoslovanstva, hočemo, da se konstituirajo v enoten narod, ker si bodo le tako omogočili samostalno narodno življenje. V političnem oziru nas vodi misel narodne avtonomije, ker nas samo ona lahko privede do uresničenja naših želja.

Narodna avtonomija je vsem prerazličnim državnim in historičnim pravom nasproten pojem. Ona je sama po sebi vrhunec in dovršenost narodne misli sploh, ker živi po njej vsak posameznik, vsak človek, naj prebiva na severu ali na jugu te državne skupine, kot člen svojega naroda in v zvezi z njim.

Socialni demokratje odklanjamo državo in ona nam ne more postati ideal, ker je ona or-

ganizacija razredne premoči. Priznavamo pa državo kot zgodovinsko dejstvo, ki obstoja in s katerim moramo računati. Nasprotno je buržoaziji država vse; država je ideal narodnega vprašanja buržoazije in vsi njeni narodni boji gredo za tem, da si osvoji državo kot orodje svoje sile.“

Govor je posnet po „Rdečem praporu“ od 2. decembra 1909. Nadaljna Demetrovićeva izvajanja so bila le ponavljanje že povedanega v raznih variacijah; zato jih ne navajam. Po njegovem poročilu je bila konferenca odgodena do naslednjega dne.

Po večerji se je sestel odbor za sestavo resolucij, katerih osnutke je imel E. Kristan že pripravljene. Odbor ni bil izvoljen; sestavil se je sam od sebe in na povabilo E. Kristana. Kdo vse so bili v njem, se ne spominjam več natančno; gotovo pa E. Kristan, dr. Dermota, dr. Tuma, Bukšeg, J. Demetrović, Jakšič in Tučovič, čeprav je bil slednji samo gost. Odločilno sta vplivala tudi Nemeč, zlasti dr. Adler, ki se je razgovarjal ob presledkih zjutraj, opoldan in zvečer v svoji hotelski sobi v Unionu.

Naslednji dan, v pondeljek, je konferenca — ne vem več, iz kakšnega razloga — na željo najemnika hotela Ivana Kende zborovala v pritličju v veliki dvorani. Hladno deževno jesensko vreme je storilo, da je zanimanje za razprave v temačni in neprijazni ter vrh tega še nezakurjeni dvorani padlo skoraj na ničlo. Le gostje in najbolj interesirani domačini so posedali, zaviti v suknje, okoli govorniškega odra. Pred preselitvijo v pritličje je formalno bil izvoljen še „ožji“ redakcijski odbor, kar potrjuje, da je obstojal še eden, prej omenjeni odbor, ki ga poročilo v listu zamolčuje. Imena členov ožjega odbora mi niso več v spominu. Glavna naloga tega odbora je bila vsekakor, predelati resolucije samo stilistično. To je bilo hitro opravljeno, da je dobil Jože Petrič že čez pol ure resolucijo v prepis s kemično tinto in njeno razmnožitev. Šele nato se je razprava nadaljevala.

Malokrvnost in nič drugega ni, pomanjkanja pravega duhovnega zdravja, če omahuje in se zgublja na stranpota tam, kjer ni nobene izbire.

Imamo radikalne Slovence, ki so svojo slovensko zavest našli šele po velikih ovinčkih pod pritiskom razmer in danes ne bi bili to, kar so, ko bi se nam v materialnem pogledu bolje godilo. Dobrodošli so nam, a za vodstvo niso poklicani. Kdor se ni v tihih nočeh v strastnem iskanju dokopal do zadnjih resnic o tem, za kaj nam kot narodu danes gre, ni poklican za vodstvo, ker lahko v urah odločitve odpove.

Marsikdo bi bil danes rad dober Slovenec, a nič ni težje ko to. To izhaja iz našega položaja kot narod. Ta nalaga zavednemu Slovencu vse večjo odgovornost, kakor jo nosi pripadnik ustaljenih, močnih narodov. Slovenstvo ni in ne bo nikoli lagoden ideal. Vendar se mu bo pri vsej duhovni skromnosti prej približal tisti, ki ima odprto srce za tegobe našega ljudstva, ko ošabni razumnik, ki si domišlja, da gleda s širino evropskega človeka na slovensko vprašanje in nima nič ko prezir za spoštljivo ljubezen do vsega malega, neznatnega, a našega in domačega. Tak človek ne bo razumel, da so pojavi neke duhovne izključljivosti v dobi zbiranja, samoosveščanja in osredotočenega odpora naravni in prehodni.

Tudi si ne obetamo preveč od tistih samozadovoljenih duhov, ki bi radi stisnili slovensko v določeni okvir in ga odrekli vsem drugim, ki ne sprejemejo v celoti njihovega gledanja na svet. Dragocenejši so nam redki posamezniki, ki na osamljeni postojanki kljubujejo, če tre-

Razmnoževal je resolucijo Petrič v levem krilu hotela, v tako imenovani „kmečki sobi“, iz katere se pride v dvorano. Ko pregledam, kako delo napreduje, ga dobim ob veliki zeleni peči ravno pri ogledovanju prvega izvoda. Vzajem ga in preberem par vrstic. Na nasprotni strani ob steni je sedel za mizo Cankar, srepro bulječ v okno ob vratih, kakor da hoče s pogledom predreti neprozorno steklo. Opazivši mojo nakano, da ga ogovorim, šepne Petrič: „Pusti ga — je že oba dni tako nataknen, da kar piha. Ne vem, kaj ga je tako razjezilo.“ Šele tedaj se spomnim, da se Cankar ne udeležuje konference, dasi je po povratku svojega od brata Karla, kanonika v Sarajevu, stanoval v hotelu Tivoli. V hipu mi postane jasno, kaj mu je. Vajen ga videti takega večkrat, se nisem pomišljal stopiti k njemu. Sedel je nepremično, s hrblom ob steni; levice v hlačnem žepu, desnico stisnjeno v pest na mizi.

„Na — beri!“, rečem, stopivši bliže, moleč mu z desnico papir. „Pusti me! Fej!“ zakriči ves besen, in še preden sem imel čas umakniti se, zamahne z desnico po papirju, da mi natrgan pade iz roke. Začne se premikati v ostrih sunkih, kakor da sedi prikovan na žarečem oglju, udarjati ob mizo, neprestano sikajoč: „Fej, svinje! Izdajalci! Judeži!“ V hipu šine po koncu, vrže na glavo klobuk in oblačeš površnik, plane skozi vrata, neprestano sikajoč: „Barabe! Svinje! . . .“ — Kaj sem ti rekel?“ se je smehljal Petrič. „Pri miru bi ga pustil.“

Molč vzamem izvornik resolucije. Bil je napisan s svinčnikom, poln popravkov in dopolnil. Zganem ga in vtaknem v žep. Moral bi ga še imeti; vsaj ne spominjam se ne, da bi ga bil ob mobilizaciji uničil. Iz sprememb v njem bi se dalo dognati marsikaj, čeprav je bil že drugi ali celo tretji napis.

Drugi dan sem bil navzočen pri razpravah le deloma. Dr. Tuma in Dr. Dermota sta z njima s svojsko korenitostjo pobijala trditev, da slovenski narod ni sposoben za lastno kulturno življenje. Imela sta težko stališče, zakaj avditorij je bil po veliki večini nekritičen in ne-

ba, vsemu svetu v zavesti, da vršijo potrebno, a od drugih zanemarjeno delo.

Rekli smo, da nič ni težje, ko biti danes dober Slovenec. Ni to fraza, če mislimo na našega razumnika. Naše življenje je življenje deklariranega naroda. Trda je beseda, še trša so dejstva. Ali imaš poguma jim pogledati v oči? Vprašujemo te, ki se trkaš na prsi:

Ali misliš vsak dan na usodo naših zamejnih rojakov in naših izseljenikov? Ali se zavedaš, da gre za tretjino maloštevilnega naroda, ki tone pred našimi očmi v tujem morju in je je vsak dan manj? Kaj si storil doslej zanje?

Ali se dovolj resno zavedaš, da smo kot narod v vsakem oziru nepripravljeni na morebitne usodne dogodke, da nimamo nobenih skupnih pogledov na svoj zunanji položaj, da nimamo nobenega skupnega, za vse Slovence obveznega političnega programa, da smo na zunaj needini, kakor v tako resnem času še nikoli, da nas svet ne pozna in ne upošteva — po naši krivdi? Ali te peče vest ob tej misli?

Ali dovolj živo čutiš naše največje zlo, da imamo najnevarnejšega nasprotnika slovenske misli med nami samimi in ali te je v dno duše sram tega dejstva?

Ali se zavedaš, da si sin proletarskega naroda in da ta narod v svojih širokih plasteh telesno hira, naše kmečko gospodarstvo propada, da nič ni redkega, če kmečka mladina strada, da naša življenska raven stalno pada, in narod v delavskih središčih in mestih številčno gineva, ker število rojstev pod silo razmer strahotno nazaduje, da večina ljudi dela pri nas za golo življenje in jim za kulturne potrebe nič ne ostaja? In če se zavedaš, ali trpiš ob zavesti, da tega v tem obsegu ne bi bilo nikoli treba, da smo teh razmer sokrivi, ker niso le posledki svetovne stiske ampak tudi drugih dejstev, ki smo jih mirno prenašali?

In ko gledaš brezposelne in njih bedo in vse to ponižanje našega človeka, ko vidiš številno mladino doraščati brez telesne in duhovne oskrbe in vidiš, kako ob takih razmerah narašča demoralizacija in surovost in se množijo zločini, ali pomisliš, da ni vse to z neizbežno nujnostjo prišlo čez nas in ali pomisliš, da nimaš pravice, da bi se udajal udobnemu življenju in brezskrbni zabavi, dokler je tako?

Kaj si storil, vprašujemo, in kaj še misliš storiti in kaj tvegati v boju proti vsemu zlu, ki nas tlači,

ko gospodarsko krvavimo iz sto in sto ran in splošno obubožanje strahotno raste in to le deloma zaradi splošne gospodarske krize,

ko po neštetihih kanalih uhaja naše narodno premoženje in zaslužek od dela naših rok drugim in se več ne vrača,

sposoben dajati vso globino vprašanj, ki so bila na dnevnem redu. Večina govornikov se je sukala okoli števil: Petnajst milijonov nas bo! Dnevnikarji bodo izhajali, moč organizacije bo narasla, udanost proletarijata se povečala, Balkan bo postal rdeč!

V razpravo so posegli tudi zunanji gostje. Večina s nepomembnimi izjavami. Kaj njim mar, če ponujajo Slovenci zastoj, kar imajo, ali, česar prav za prav nimajo! „Rdeči prapor“ od 27. novembra 1909 zabeležuje samo izjavo dr. Adlerja, ki je rekel m. dr.: „Jugoslovanski socialni demokratje se morajo vreči v vso silo na agitatorično in organizatorično delo v svojem interesu in v interesu vsega avstrijskega proletariata; pri predstojajočih novih tvorbah jim pripada nad vse važna vloga. — Jugoslovanska konferenca bo iztočišče važnih in potrebnih tiskusij v avstrijski socialni demokraciji. Čimbolj se približuje reorganizacija te države, tem potrebnejše postaja, da detajliramo in izpolnimo brnski okvirni program. In na to nujno delo je jugoslovanska konferenca opozorila s svojim iniciativnim korakom.“

Resnično zanimanje pri vseh je vzbudil edino nastop Tucovića, ki se ni spuščal v teoretska razglabljanja, temveč je obdelal snov s praktične strani. Aneksije Bosne in Hercegovine ni imel za izvršeno dejstvo; opozoril je na razne simptome, ki merijo na to, da postane ta izhodišče važnih dogodkov. Ne da bi se dotikal jugoslovanskega narodnostnega vprašanja, kakor sta ga bila obravnavala E. Kristan in J. Demetrović, je očrtal naloge, ki čakajo ne samo jugoslovanski, ampak ves evropski proletariat, če se njegove slutnje uresničijo. — In res; zgodilo se je do pičice vse, kakor je bil napovedoval: najprej balkanska, za njo svetovna vojna. V trenutku, ko je on edini vstal v belgrajski skupščini zoper vojno, je pozival berlinski „Vorwärts“: Nach Paris! Nach Paris! Proletariat je odpovedal. . .

Slovenstvo živi in bo poklicano k vstajenju, čeprav ne šlišijo gluhi njegovega diha in ne vidijo slepci njegovih gibov. Tudi življenje včasih molči in snuje v molku, da pride rojstvo, ki vzbudi lepše in močnejše življenje.

Pravimo, da ni dober Slovenec, kdor uporno in z boleščjo in gnevom v srcu ne razmišlja, kako bi se rešili tega stanja in kdor ni pripravljen nekaj tvegati in žrtvovati za ta namen.

Kje je jedro vsega zla, o tem ni treba razpravljati. Ni pa treba pretiravati in trditi, da je vse to neposreden posledek centralističnega sistema. Zlo, ki posredno prihaja od njega, ni nič manjše. Ta sistem nas demoralizira, nam jemlje možnost za iniciativno, ustvarjajoče delo, nam omogoča, da prenašamo odgovornost

na druge in nas vzgaja k nergaštvu in nedejavnosti.

Velikanska je naloga, ki stoji nerešena pred nami. Niti govora ni o tem, da bi ji bili kos brez skrajnega skupnega napora vseh. Kdor še ni o tem prepričan, ga bodo dogodki kmalu poučili. Skupna usoda nas bo — tudi proti naši volji — združila. A to je premalo. Seči bo morala v globino našega življenja in preobraziti naš značaj. Vse preveč neresnosti in vetrnjaštva je še v njem. Našemu rodu ni usojeno, da bi užival. Kdor ne trpi s trpini, in ne čuti vsega ponižanja in nima moči, da bi se odpovedal ugodnostim, ki jih morajo vsi drugi pogrešati, naj v javnem življenju ne govori. Zmagali bomo z moralno silo, ali sploh ne. Z moralno silo bomo najprej strli narodno dvoživkarstvo doma. To je prvo delo. Čuvstvo odgovornosti bo dalo našemu življenju in značaju potezo resnobne in trdote, ki je Slovenci doslej nismo poznali. To je nujno. Samovzgoje, samodiscipline, več strogosti nasproti samemu sebi je treba nam vsem, tudi mladini. Trdo je življenje, trde so naše naloge, trd, ali vsaj trši, močnejši mora postati tudi naš značaj. Slovenci menda ne bomo nikdar Spartanci, a drugačni moramo postati in tudi naš sloves v svetu mora postati drugi. Tako dolgo bo treba buditi slovensko vešč, da postane živa, preobrazujoča in gonilna moč v našem življenju.

Ali življenska moč Slovencev pojema?

Slovenci smo videli v razmeroma močnem naravnem prirastku dokaz svoje življenske in nravsvene moči in poroštvo za bodočnost svojega rodu. Saj smo v tem pogledu skoraj prednjačili pred vsemi zahodnoevropskimi narodi. Le vzhodni in južni Slovani in Rumuni so nas glede plodovitosti prekašali. Temu dejstvu se moramo zahvaliti, da smo uspešno kjubovali nemškemu navalu. Z enakim strahom, kakor so Francozi gledali na hitrejšo rast Nemcev, so ti spremljali močnejši naravni prirastek Slovanov. Po vojni je začela plodna moč nemštva zaradi neugodnih gospodarskih razmer znatno pešati in danes so v padanju števila rojstev dosegli svoje zahodne sosede. A tudi pri nas so se razmere v tem pogledu korenito spremenile. Za prvo povojno desetletje nimamo zanesljive statistike o naši populaciji. Za drugo desetletje pa statistika priča, da smo tudi mi nastopili pot navzdol in sicer z brzino, ki nas lahko po pravici vznemirja. Odkot ta pojav?

V več zaporednih sestavkih smo v tem listu na osnovi točnih podatkov dokazali, kako nesorazmerno obremenjuje naša finančna politika Slovenijo in kako katastrofalni so posledki davčnih bremen za slovensko narodno gospodarstvo.

Če ocenjujemo samo stvarno škodo te finančne politike, ki je nujna posledica jugoslovanskega unitarizma, vidimo, da nas je oškodila za težke milijarde našega narodnega dohodka, v zadnjih letih pa je celo segla po našem narodnem premoženju, ki ga je slovensko ljudstvo z umskim in trdim ročnim delom zbiralo cela pokolenja.

Posledki so tako strahotni za naše narodno gospodarstvo, da bi jih mogli komaj v desetletjih naporenega in smoternega dela popraviti. Še večje in skoraj nepopravljivo škodo pa je to gospodarsko izžemanje napravilo našemu živemu narodnemu telesu, ki je začelo vzporedno z našim gospodarskim propadanjem očitno hirati. Vzroki tega hiranja so preočiti, da bi jih mogel kdo tajiti. Naj presojamo nazadovanje števila rojstev s tega ali onega vidika, zadnji vzrok bomo našli v gospodarskih razmerah.

Preznačilno je, da je padec rojstnega koeficienta najmočnejši v krajih, kjer je brezposelnost največja, to je v industrializiranih predelih Slovenije. V čisto kmečkih občinah se naravni prirastek ni znižal.

Navajamo za ponazoritev današnjega stanja populacije v Sloveniji v primeru s stanjem prejšnjih let nekaj števil, ki pa se nanašajo za predvojno dobo le na ozemlje bivše Kranjske. (Številke za vso Dravsko banovino za predvojno dobo je težko dobiti, ker nimamo pri roki virov za Prekmurje in bi tudi sicer njih ugotovitev zahtevala precej truda. Sicer pa so bile prebivalstvene razmere na Kranjskem močno podobne onim na bivšem Spodnjem Štajerskem, tako da številke za Kranjsko lahko služijo za presojo stanja v vsej današnji Dravski banovini.)

Na posamezna leta oziroma desetletja je v letnem povprečju prišlo na tisoč prebivalcev v Sloveniji:

Leto	Število živih novoroj.	Opombe
l. 1858	31.92	
l. 1871 — 1880	35.27	
l. 1881 — 1890	36.13	
l. 1891 — 1900	35.85	
l. 1901 — 1910	34.46	
l. 1911	31.73	
l. 1912	32.61	
l. 1913	31.59	
l. 1929	26.58	
l. 1930	28.67	
l. 1931	27.12	
l. 1932	27.05	
l. 1933	25.25	
l. 1935	44.90	
l. 1934	23.73	

Povprečno število rojstev se je gibalo v bivši Avstriji ozir. v Jugoslaviji tako-le:

Leto	Število živih novoroj.
l. 1911	31.55
l. 1912	31.28
l. 1913	29.72
l. 1929	35.09
l. 1930	25.24
l. 1931	33.37
l. 1933	31.34

Kako so se spreminjale te številke med vojno in v prvi povojni dobi, nam ni znano, znan nam je pa padec števila rojstev v Sloveniji od l. 1913 do l. 1930 (torej v 17 letih) za približnih 3‰ (od 31.59 na 28.67), medtem ko je v zadnjih 4 letih nazadovalo pri nas število rojstev za celih 5‰ (od 28.67 na 23.73). Za ta katastrofalni padec rojstev nimamo druge razlage, ko gospodarsko bedo, ki je od l. 1930 stalno naraščala in se najočitnejše pojavila v industrijskih krajih, kjer je vedno večje število delavcev nezaposlenih, ozir. morajo zaradi nezadostnih mezd neprestano živeti pod življenskim minimumom.*)

Z naglimi koraki se bližamo stanju zahodnoevropskih narodov, kjer prihaja pri Francozih, Nemcih in Angležih na tisoč prebivalcev le še približno 15 živih novorojenčkov na leto; razlika je le v tem, da je vzrok nazadovanja rojstev pri nas drugi.

S padanjem naravnega prirastka postaja tudi odstotek Slovencev v razmerju do celotnega prebivalstva Jugoslavije vedno manjši.

Če primerjamo gibanje naravnega prirastka t. j. prebitek rojstev nad primeri smrti, prihajamo sicer do nekoliko ugodnejših zaključkov, tendenca padanja pa posebno v zadnjih letih je vendar vedno bolj očitna.

* V 11 — 12 števil. „Savremena općine“ piše namreč neki Laza Kostić v svojem sestavku o populacijskih razmerah v naši državi (na strani 504) sledeče: „Ukoliko plodni i bogati krajevi našeg Severa ne budu sami od sebe rasli i množili se u ljudstvu, dobiće pomoć od zdravih naprednih i punih poleta gorštaka iz Centra državnog i sa Juga. To će se sve obavljati po prirodnim zakonima samoodržanja. Nikad se još nije dogodilo, niti će se dogoditi, da plodni krajevi ostanu pusti, da žitnice ostanu neizkoriščene, a masa, da živi u kršu i kamenju bez sredstava za život.“ V zvezi s prejšnjim je razvidno, da je pisec mislil na Slovenijo, ki v očeh Srbijanca še vedno velja za bogato deželo.

v Slov. v biv. Avstr. oz., Jugosl.

l. 1871 — 1880	5.81	7.56
l. 1881 — 1890	7.38	8.46
l. 1891 — 1900	8.54	10.68
l. 1901 — 1910	10.04	11.57
l. 1911	6.96 (?)	9.45
l. 1912	10.97 (!)	10.77
l. 1915	10.85 (!)	9.45
l. 1929	9.22 (?)	12.25
l. 1930	15.07 (?)	16.52
l. 1931	10.37	13.82
l. 1932	9.65	13.64
l. 1931	9.15	14.44

Ali smemo iz vseh teh podatkov sklepati, da je življenska moč Slovencev v zatonu? Taki sklepi bi bili prenašljivi. Do zadnjih let o kakem hiranju naše življenske sile v splošnem ni bilo govora, če izvzamemo nekatere predele Slovenije, kjer vlada že kronična beda v pravnem pomenu besede. Rastoča gosp. stiska. **zadnjih let** Slovenije pa je začela ogražati življensko silo našega rodu prav pri korenini. Vse je odvisno od tega, če si gospodarsko opomoremo.

ker smo resnično že pri kraju s svojimi močmi. Tu leži predvsem vzrok današnjih neugodnih populacijskih razmer in nikjer drugod! Z gospodarskim dvigom se bodo tudi te razmere obrnile na bolje, po svoji življenski sili se bomo potem lahko merili z vsemi drugimi narodi v državi.

Populacija je v tesni zvezi z boljšimi ali manj naprednim ali primitivnim načinom gospodarstva v neki meri tudi s civilizacijsko stopnjo določenega naroda. Kljub temu, da

spadamo Slovenci v zahodnoevropski kulturni krog, smo do zadnjih let uspešno tekmovali z narodi z nadpovprečnim naravnim prirastkom in dokazali, da spadamo v tem oziru med mlade življenja polne narode.

Zato se motijo tisti, ki mislijo in pišejo da potrebujemo „osvežitve krvi“ od juga.* Mi rabimo samo osvežitev gospodarstva in nič drugega. Te vrste pomoč bi nam kvečjemu brezposelnost povečala. Kjer slovenski kmet in slovenski obrtnik ob priznani svoji pridnosti ne moreta uspevati, bo še manj uspeval priseljenik naj pride od koderkoli.

Prepričani smo, da bi v Sloveniji tudi dosegljivi, zlasti z našega juga, ob obstoječih razmerah, kjer mora posameznik plačevati nad sto odstotkov višje javne dajatve (op. ur. opozarjamo na številne gospodarske sestavke v našem tedniku) kot znaša povprečje v vsej državi, na drugi strani pa zaradi demontaže našega gospodarstva in zniževanja življenske ravni po ev. kratkem zagonu svoje življenske sile še hitreje propadli, kakor propadamo mi, saj njihova življenska sila prav tako tendira navzdol. Gorenje številke nam to dokazujejo.

Dajte nam pogoje, da si svoje gospodarstvo uredimo po lastnih potrebah, drugo pride samo po sebi!

Motijo se gospodje, če mislijo, da dopušča življenje možnosti, da bije pri sosedu toča, drugemu v neposredni bližini pa sije najlepše sonce.

To v preudarek ob novem letu!

L.

in toliko volilcev. Kakor hitro pa ustanovimo „državni seznam“, na katerem so za vsak okraj določeni „okrajni kandidati“, je ta državni seznam samo formalno, oblično otežkočanje „okrajnih“ kandidatur ali na poseben način izvršeno maskiranje takih kandidatur. Čisti „državni seznam“ vsebuje lahko poslance, ki so doma vsi v enem same kotu države, ni se mu treba brigati za to, na katera posamezna področja odpade po en poslanec.

Da je v naših razmerah izvedba čistega sestava „državnega seznama“ nemogoča in da je tudi posredna povezanost tega sestava s sestavo okrajnih kandidatur protiljudska, je po teh izvajanjih nedvomno. Prav tako vidimo, da moremo priznati v volilnem zakonu samo absolutnost, splošno veljavo „volilnega okraja“. Iz prejšnje določitve smo posneli, da je „volilni okraj“ kot okraj enega mandata pojmovno nekaj drugega nego politični okraj. Zato bomo morali že iz praktičnosti in na podstavu poučnih zgledov iz dobe JNS, ki je doba istega obsega volilnih in političnih okrajev, stremiti za tem, da se obseg volilnih okrajev, če le mogoče, določi drugače, kakor je obseg obstajajočih političnih okrajev. S tem bomo dosegli, da se krajevno področje okrajnih glavarjev ne bo ujemale s področjem volilnih okrajev, bomo izzvali potrebo, da se obnovi avtonomna volilna oblast, na ta način pa že tudi prispevali k temu, da bodo bodoče volitve organizirali, vodili in izvršili volilci sami, medtem ko bodo okrajni glavarji lahko nemoteno reševali svoje spise, orožniki pa brez skrbi spali po vojašnicah.

Volilni okraji.

Pri določitvi obsega volilnih okrajev smo pa res — unitaristi, to je: zahtevamo, da so volilni okraji v vsej državi enako veliki, zahtevamo, da naj se ozemlje cele države razdeli na enake volilne okraje po številu volilcev.

Zavedati pa se bo treba, da je popolna izvedba pravkar ugotovljene zahteve v praksi izvedljiva samo, kadar in dokler je celokupno število volilcev okroglo in deljivo s številom mandatov tako, da je tudi na volilni okraj odpadajoče število okroglo. Kakor hitro število volilcev ni takšno — in to bo praktično razen gornje ene izjeme vedno —, nastaja ostanek volilcev, ki bi ali izpadel od upoštevanja ali pa bi sam zase zahteval poseben mandat. Ali spričo narodno-kulturnih zgodovinskih in ekonomskih razlik med pokrajinami države, zavoljo katerih je bilo zgrešeno ravno doslej veljavno osnovno vodilo notranje politike, sili k temu, da omejimo „unitarizem“ volilnih okrajev po naši zamisli še z enim činiteljem.

Dr. Ivo Štampihar:

Novi politični zakoni

(Nadaljevanje)

Za krajevno omejitve, ki naj prispeva k razdelitvi mandatov, potrebujemo torej za to, da moremo govoriti o res ljudskem volilnem načinu, postavitev čistega vodila, da odločajo — volilci, ne prebivalci. Kakor hitro imamo tu čisto polje pred seboj, se vprašanje krajevne omejitve za razdelitev mandatov razvije samo po sebi:

Rešitev je namreč odvisna sedaj samo od odločitve, ali naj volilci volijo poslance svojega okusa po listi, ki vsebuje zasedbo mandatov v določenem odseku v državi, ali posamezne mandate. To pomeni, da je celotno vprašanje samo vprašanje: ali volitve po listah, ali po mandatih. V drugem primeru bo treba nasloniti razdelitev mandatov na volilne okraje, v prvem primeru pa imamo izbero med volilnimi okrožji ali pa med „državnim seznamom“.

obrazec in se pojavi volilni okraj kot glavni krajevni činitelj volitev.

„Državni seznam“ — nemogoč.

Ta, glavni krajevni činitelj volitev je namreč tisti del državnega ozemlja, na katerem prebivajo volilci, ki so v zastop poslali enega poslanca. Volilni okraj ustreza torej področju za en mandat. Sestava „državnega seznama“ pa je čist samo takrat, kadar se ujema „volilna enota“, t. j. ozemlje države z zgoraj imenovano absolutno razmejitvijo med številom vseh volilcev in med števil. posl. sedežev. Z drugimi besedami, pravi sestava „državnega seznama“ nima mandatov s krajev. področjem, temveč toliko in toliko „vsedravnih“ mandatov na toliko

Kako so „delali“ . . . ?

Nedavno mi je slučajno prišel pod roko del računskega sklepa ljubljanske mestne občine iz l. 1929., kjer so bile med drugim podrobno navedene in ocenjene nepremičnine, ki so last naše mestne občine. Na prvi pogled je bilo opaziti razmeroma znatno premoženje naše občine. Z zanimanjem sem doznal za celo vrsto nepremičnin, o katerih doslej nisem vedel, da so občinska last. Kar ponosen sem bil na svoje odkritje. Ne vem zakaj mi je padlo v glavo, da sem se začel podrobneje zanimati za številčno naraščanje mestnih nepremičnin ter jih skušal primerjati z dolgovi, o katerih nekateri poznavalec razmer trdijo in celo pišejo, da Ljubljana menda prednjači vsem mestnim občinam v vsej državi. To pa seveda le, kar se dolgovi tiče!

Iz gradiva, ki je navadnim smrtnikom šele po dolgih ovinkih in poizvedovanjih komaj dostopno — vsa čast našim občinskim očetom, svojim uradništvu so dobro vtepli silno raztegljivi pojem „uradne tajnosti“, katerega si uradništvo res razlaga v najširšem pomenu besede tako, da so moja prizadevanja, vkljub vsem naporom, ostala brezuspešna. Iskanih podatkov iz gradiva, ki mi ga je uspela najti, sicer nisem mogel razbrati — preveč „zahotano“ je vse skupaj — vendar sem pa iz skromnih dosegljivih pojasnil mogel razbrati nekaj, kar najbrže le ni vsem znano.

Vrednost mestnih hiš, ki so seveda vedno starejše, zato pa — ob normalnih razmerah — tudi manj vredne, namreč — raste!

Ravnatoko tudi vrednost zemljišč, s katerimi je bil poprejšnji občinski svet — posebno za nekatera društva in organizacije — posebno širokosrčen in radodaren. Zato je mestnega zemljišča tudi vedno manj in manj, vendar je njegova vrednost narastla v razdobju štirih let od dobrih 3 in pol milijonov kar na celih 12 milijonov dinarjev!

Vrednost nekaterih mestnih poslopij je pa

narastla v istemu razdobju tako-le:
vrednost mestne hiše na Mestnem trgu št. 1 je n. pr. narastla za 400kratno vrednost iz leta 1929;
vrednost mestne hiše na Mestnem trgu št. 2 je narastla za 80kratno vrednost;
vrednost mestne hiše Pred Škofijo št. 27 za 9kratno ceno;
vrednost mestne hiše v Prešernovi ulici št. 26 za 600(!)kratno ceno (t. j. od Din 242 na Din 142.702);
vrednost mestne hiše v Streliški ulici za 14kratno ceno;
vrednost mestne hiše v Slomškovi ulici za 43(!)kratno ceno;
vrednost mestne hiše na Vidovdanski c. št. 12 za 50kratno ceno;
vrednost mestne hiše v Vrtni ulici za 48 (!)kratno ceno;
vrednost mestne hiše v Gradaški ulici za 35 (!)kratno ceno;
vrednost mestne graščine v Tivoliju za 5kratno cenó, vsa mestna šolska poslopja pa približno za 9kratno vrednost iz l. 1929 itd. itd.

Če seštejemo te razlike v vrednosti mestnih nepremičnin, dobimo čedno vsoto od 15 do 20 milijonov dinarjev (točne vsote zaradi nepopolnih podatkov nisem mogel ugotoviti), za katere je mestna finančna uprava morala povisati vrednost mestnih nepremičnin, če je hotela končni obračun posameznih teh sedmih „debelih“ let „uravnovežiti“! Kam je ves ta denar šel, nam bo pa utegnila povedati gospoda okrog dr. Puca et Co. Prav zares, gospodje niso zastoj opisani in uvrščeni v mednarodne priročnike raznih zaslužnih in tudi nezaslužnih odličnikov.

Modernizirali so Ljubljano in pri tem javno zadolžili prebivalstvo našega mesta za cele generacije, „mimogrede“ pa še nadcenili mestne nepremičnine za drugih, doslej menda še nepoznanih 15 do 20 milijonov dinarjev. Prvo so

Širite in berite

„SLOVENIJO“

Kakor hitro pa sprejmemo gornje vprašanje tako, kakršno je, moramo tudi za rešitev najti odmišljeni in stvarni odgovor v popolnoma drugi smeri. Če bo odgovor sledil resničnemu izkustvu, bo povedal, da so volitve po listah pametne, izvedljive in koristne, kadar je v državi razvito politično delovanje, kadar v državi stranke in načrti svobodno tekmujejo in — posebej — koder je ljudstvo narodno kulturno in zgodovinsko-psihološko eno. Poleg vsega tega pa ne sme uveljavljeno notranje ustrojstvo bolehati za trajno krizo, t. j. ne smejo biti načeta težka notranje-politična vprašanja, kakor so pri nas. Brez teh pogojev so državni sezname ali napad na svobodo in jasnost volitev ali pa nesmisel, torej preračunjeni zoper uradni namen volitev. Posebno velja ta obdolžitev, ako se na ozemlju, kjer čisto gotovo nima ena sama politična skupina pripadnikov prav povsod, uvedejo obvezni sezname z zasedbo vseh mandatov v zemlji, pri tem pa zatre ali otežkoči sestava protivladnih seznamov.

Za res ljudsko izvedbo vodila volitev po seznamih je treba tudi uvesti vse postranske, iz političnega računstva izhajajoče ustanove, zlasti uvedbe preferenčnih (prednostnih) glasov ali zaznamb, drugega štetja in svobode v številu mandatov, ki jih izvestna skupina želi zasedeti na seznamu. Kakor hitro pa uvedemo to svobodo, postane seznam pomožen formular,

trobili na vsa usta ter kazali na „napredek“ našega mesta, drugo je pa ostalo le za ožji krog raznih „strokovnjakov“, za uradništvo pa seveda „najstrožja uradna tajnost“.

Znane so nam porazne in za nekatere gospode zelo neljube kritike nekaterih občinskih svetovalcev zadnje dobe, ki niso, oziroma niso hoteli poznati znanega izreka „favete linguis“ (le tiho, tiho!) Takih kritik so se znali gospodujoči in vsemogočni činitelji pravočasno iznebiti, da ne bi mogli preveč glasno protestirati proti gospodarjenju vsemogočne JNS ali pa preveč povedati, kar ne bi bilo v korist mogočnikom stranke žalostnega spomina. Na njihova mesta so pa prišli gospodje, ki deloma niso vedeli zakaj gre, ozir. niso hoteli ali pa niso smeli ničesar videti.

Priznavamo, da so mestne nepremičnine najbrže še vedno vredne vsot, ki so izkazane v zadnjih letnih obračunih, sicer naj pa o tem izpogovore res poklicani izvedenci, katerih imena v mednarodnih slovarjih niso navedena (op. ur. morda nam bo le uspelo najti tudi take).

Tako so nam bivši občinski očetje preskrbeli kot posebnost razen mestne delniške družbe, katere delniška glavica sestoji iz — dolga (o tem čudnem gospodarskem pojavu je pisal celo „Slovenski narod“, ki vendar spada v idejni krog jugoslovenske gospode) tudi hiše, katerih vrednost narašča, in zemljišča, katerih površina se sicer manjša njih vrednost pa raste! Novi mestni svet si pa dovoljuje opozoriti na take in slične pojave, ki najbrž niso osamljeni. E. T.

OPAZOVALEC

† Slikar Peter Žmitek

V torek 24. grudnia t. l., popoldne pred svetim večerom je umrl v Ljubljani akad. sikar in profesor risanja Peter Žmitek. Rojen je bil v Kropi na Gorenjskem l. 1874. Obiskoval je v Ljubljani obrtno šolo, ker je že kot otrok kazal veselje za rezbarijo, potem je šel v Prago učiti se slikarstva, odtod se je pa napotil v Petrograd v šolo k ruskemu realistu Rjepinu. Ko se je vrnil domov, je bil nastavljen l. 1904 kot suplent za risanje na ljublj. realki, postal je pozneje profesor in l. 1952 šel v pokoj.

Peter Žmitek je živel v Ljubljani, ko se je začel razvijati slovenski impresionizem. Bil je tudi nekaj časa v umet. klubu „Savi“, ki je bil nosilec novih stremeljenj v naši oblikujoči umetnosti. Slovenski impresionisti Jakopič, Sternen, Jama in Vesel so se pa šolali v Monakovem, so bili navzeti zahodnoevropskega duha in so se poglobili v slovensko pokrajino, iskaje osebnega poudarka in novih načinov slikanja.

Peter Žmitek ni bil revolucionaren v umetnostnem ustvarjanju, praška slikarska šola ni dosegla takrat monakovske, v Rusiji so bile akademske struje v časteh, čeprav je bil Žmitek duhovno zunaj kroga slovenskega impresionizma. V njegovih delih ni tistega liričnega občutja, kakor v mladostnih delih Jakopiča. Jame in Strenena ne tiste intimnosti kakor je v Veselovem slikarstvu. Žmitkovo največje in najbolj domače delo je velika žanrska slika „Prošnja cerkvice“, ki je vzeta iz življenja na

Gorenjskem. Če bi se bil Žmitek pečal z žanrom bolj kot se je in bi bil slikal prizore iz ljudskega življenja, bi bil najbrž ustvaril slovenski realistični žanr, ker je bil, preden se je popolnoma posvetil učiteljstvu, hudo delaven. Pozneje je slikal Žmitek pokrajine ter je poskušal nadomestiti slikarsko fantazijo z različnimi tehničnimi poskusi; znane so njegove pokrajine v rdečkastih tonih. Kot učitelja risanja ga bodo obdržali njegovi učenci v lepem spominu. Žmitek je bil šegav kot pravi Kropar, dokler je bil zdrav; zadnja leta ga je trla bolezen. Bil je lovec, gotovo predvsem iz ljubezni do narave. V zgodovini slovenske oblikujoče umetnosti bo osalo zapisano njegovo ime. Pokopan je bil na Štefanji dan na ljubljanskem pokopališču pri sv. Križu.

„Počitniški domovi“

V št. 42 z dne 20. decembra l. l. smo se v beležki pod naslovom „Pomožna akcija“ zanimali, kaj je z zneskom 200.000 dinarjev, ki se je nabral o priliki neke akcije za obožne in brezposelne ter naložil v Mesni hranilnici v Ljubljani.

Sedaj smo dobili od mestnega poglavarstva v Ljubljani pojasnilo, da je tistih 200.000 Din še zmeraj nedotaknjenih in naloženih v ljubljanski mesni hranilnici ter da je socialno-politični odbor mestnega sveta sklenil, da se more ta znesek porabiti „za zidavo prepotrebnega počitniškega doma ob morju“ in da se bo stavba predvidoma že spomadi začela zidati.

Tu pa moramo prav razločno povedati, da gotovo ne bo 99% darovalcev zadovoljno s tako porabo podarjenega denarja.

Pred vsem: ta denar se nabira zmeraj v znamenju neposrednega lajšanja stiske in revščine. Pa jo kljub temu jugoslovenski socialno-politični odbor sklenil, da se ta denar naloži na knjižico in na dolgo roko sklepa, kaj bi se napravilo z njim.

Še bolj imenitna je misel počitniškega doma. Takoj se vidi, v kakšnih glavah je nastala: lepih počitnic za izbrane! Kajti ni ga menda tako kratke pamenti, ki bi mislil, da je mogoče z 200.000 Din sezidati dom ki bi res mogel zajeti več, kakor peščico ljudi. Velikanska večina revežev, bržkone najbolj potrebnih, pa bi morala stati in ostati ob strani.

Ne vemo dalje, zakaj bi naj se zidali počitniški domovi ravno ob morju, tudi če bi bili res bolj potrebni, kakor kaj drugega. Kakor da bi Slovenija ne imela lepih, zdravih krajev. Švicarji in Čehi se brigajo za svoje reveže bolj, kakor pri nas, pa ne zidajo nikjer „počitniških domov“ ob morju in njihovi reveži jih prav nič ne pogrešajo. Rekli smo že, da danes in iz tega denarja sploh ne kaže zidati počitniških domov. Pa tudi če bi bilo denarja zanje, ali ne bi bila naša dolžnost, da zidamo v prvi vrsti doma in tako pomagamo še po vrhu kolikor toliko domačim brezposelnim do dela, kolikor toliko domačim obrtnikom in trgovcem do malega zaslužka. Saj gre — posredno ali neposredno tudi za njihov denar, in pravico imajo, da to vsakdo upošteva.

Pričakujemo torej od novega občinskega sveta, da ta sklep takoj razveljavi, z denarjem pa ravna in obrača v duhu in smislu nabiralne akcije in darovalcev. Zlasti naj se pri tem drži načela, da da dvakrat, kdor hitro da. Zanese se naj, da bo s tako razveljavitvijo storil delo, ki bo most do občanov.

Kajti sicer se lahko pripeti, da začnejo pri podobnih „pomožnih akcijah“ ljudje izpraševati, za koga se bodo spet zidali domovi ob morju, in da bodo zaprli svoje žepe ali pa vsaj raje darovali — naravnost!

Če pa hoče bivši socialno-politični odbor na vsak način počitniški dom ob morju, naj pa začne s pomožno akcijo med raznimi političnimi zaslužkarji. Poroštvujemo jim samo, da bi se tem 200.000 dinarjev prav nič ne poznalo. Stem pa seve še ne mislim reči, da jih bodo tudi — dali.

Ljudska volja s prilastkom

Kako so se vršile lanskega petega maja volitve, na podlagi kakšnega zakona in kako je jeftič čul nad volilno svobodo, vse to je že preveč jasno in znano, da bi kazalo s ponovnim naštevanjem takratnih volilnih metod zgubljati besede. Umljivo je, da se petomajski poslanci ne morejo posebno imenitno počutiti v tem svojem dostojanstvu.

Razumemo tudi, če se ti poslanci kakorkoli skušajo opravičevati kot realisti, ki so pač upoštevali praktične razmere. Ali menda so nekateri že popolnoma zgubili čut za mero. Ker še ni novega volilnega zakona trpi vlada sedanjo skupščino iz formalnih razlogov, potem ko jo je naučila pokorščine. Že dejstvo zgolj, da niso razgnani, pa je stopilo nekaterim v glavo. In natančno takole jo je uganil predsednik skupščine Steva Cirič:

„Mislim, da narodna skupščina, izvoljena 5. maja, predstavlja ljudsko voljo po današnjih pozitivnih zakonih.“

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo uvažati in širiti v naši državi knjigo „Almanaco fascista del Popolo d'Italia.“

Tudi ljubljanski kinematografi.

Nekateri ljubljanski kinematografi oz. njih lastniki se ne zavedajo, da imajo svoja podjetja v središču Slovenije. V reklamnih omarah, v katerih obešajo posnetke filmov, obešajo tudi plakate v „jugoslovenskem“ jeziku. Ni tem ljudem zadosti, da je slovenski jezik zastavljan na slovenskem ozemlju že drugod, zdi se jim potrebno, da je tudi pri reklamah za kinematografe, če so že filmi v drugih jezikih. Kino „Union“ obeša popolnoma po nepotrebnem in v kljub opozoritvam „Fox movietone novosti“, ki razglašajo vesti iz abesinskega bojišča in druge v „jugoslovensčini“, prav tako ima tudi kinematograf „Sloga“ podobna obvestila v svoji reklamni omari in celo zvočni kino v Mostah je imel te dni v reklamni omari reklamo v „jugoslovenskem“ jeziku. Koliko sicer kinematografi koristijo slovenski kulturi v Ljubljani, kjer je slovensko narodno gledališče je vprašanje. Da bi pa še na zunaj in to tam, kjer je najmanj treba šarili z „jugoslovensčino“, ko je mogoče dotično besedilo prevesti v slovenščino, je res že od sile.

POPRAVI!

Pravilni naslov četrtega „Malega zapiska“ v zadnji številki se glasi „Cvetje iz šolskega vrta“ in ne „Cvetje iz šolskega leta“, kakršen nezmišljen je napravila tiskarska pomota.

Urednik in izdajatelj: Mavčič Adolf, Kranj

Osebnost in ideologija Aleksandra Stambolijskega

(Nadaljevanje.)

Zakaj smo izgubili vedno vladarsko žezlo Balkana? Zato, ker ni bila naša suženjska psihologija sposobna za oblast, ker smo zapadli takoj po osvobojenju izpod turških agov drugemu suženjstvu osebnih in koterijskih režimov, torej radi svoje suženjske miselnosti. Naša miselnost se je navadila na suženjstvo, da bomo hlapci in ne sami sebi gospodarji. Za hlapca in sužnja niso potrebne človeku kake posebne sposobnosti in lastnosti. Zato je potrebna samo pasja poslušnost, izvestna pazljivost, da ne prekucnem vrča, itd., medtem ko so za gospodarja potrebne še mnoge druge sposobnosti. Za tega je nujno potrebno, ne samo to, da zna sam vse to, kar dela hlapec — ako tega nima —, ampak še mnogo bolj mu je potrebno to, da zna dajati pravilne ukaze, sestavljati dobre načrte, da razpolaga s širšim duševnim obzorjem in kar je glavno, da ima gospodarsko in ne hlapčevsko miselnost. Vidite, to je tisto, česar nam manjka in kar imajo naši — zmagovalci in kar jim omogoča, da vladajo nad nami že celih 5 stoletij. Vseh teh elementov ni bilo v naši duši. Mi smo sanjali o zavzetju Carigrada, sanjali o tem, kako zavza-

mo Solun, domišljevali si, da tega in tega ne odstopimo našim zaveznikom, tožili smo, da postanemo veliki, govorili smo samo o naši moči in veličini, o naših junaških zmagah, o naših žrtvah in velikih uspehih, domišljevali si, da je od vsega tega odvisna sreča celokupnega človeštva in — svetovni mir. Ta domišljavost, ta megalomanija je lastna samo omejenim ljudem, samo omejenim možganom, skratka samo ljudem, ki imajo dušo sužnja. In ta domišljavost je kriva, da nismo niti opazili, kako padamo in, da izgublamo vladarsko žezlo iz rok.

In Gospod — pripovedujem vam balkansko bajko —, Gospod se je razjezil in dal vladarsko žezlo, komu? — Grku! Med tem, ko smo vsi držali vladarsko žezlo v svojih rokah, je pokazal Grk čisto drugačno miselnost. On je šel za drugimi načrti: bavil se je z balkansko solidarnostjo. Vi se morda spominjate tega Grka, kako je popuščal v mnogih stvareh iz ljubezni do balkanskega sporazuma! Brž pa se je Grk dokopal do žezla, se je pokazal kot pravi Balkanec. Postal je ozkosrčen, sebičen. Začel je voditi svojo hegemonistično politiko in sploh se je pokazal do skrajnosti kot sebičneža. Gospod — pravim vam, se je vnovič razjezil ter je tudi Grku odvzel žezlo, da vlada na Balkanu kajti tudi Grk ni bil sposoben za vodstvo nad narodi Balkana in da ustvari balkan-

ske solidarnost. In tedaj je dal Gospod žezlo — komu? Dal ga je Srbu in Rumunu!

Dal ga je zlasti Srbu. Te zadnje tri, štiri leta ga drži v svojih rokah in jaz pravim: pojavili so se novi povojni bogatini; mi smo uničeni, a vi ste novi bogatini. Če bi obstajal kak mednarodni člen 4, bi bilo dobro. Moj sklep je bil: držite trdno to skrivnostno žezlo, ker ga mi nismo znali obdržati.

Držite trdno to žezlo, ker je mogoče, da je tako določila usoda, da ga — držimo vsi skupaj vsak malo... Znana vam je povestica o revni družini, ki je sklenila obiskati botra, da se mu oddolži. Iskali so jajca, da bi mu jih nesli v dar, pa so našli samo eno. In tedaj so šli vsi stem darom k botru in mu dali to jajce rekši: „Tu imaš botrček jajce vzemi ga v roko in ga drži malo, potem ga pa nam daj nazaj, da ga damo še boterci, da ga tudi ona malo drži...“

Neki Anglež je rekel, da so vsi balkanski narodi podobni v kletki zaprtim opicam, ki pritiskajo svoje repe s šapami. Kakor vidite svet ni tako majhen, vendar pa so naše petenzije po velikih prostorih na njem zelo velike, zato hodimo po svojih repih. Usoda nam je določila, da ne more niti eden od vseh balkanskih narodov, sam samcat držati vladarskega žezla v svojih rokah, ampak vsi, prav vsi, vsak malo...